

6

CERÀMIQUES, PATRONATGES I DEVOCIONS POPULARS A L'ALCOI DELS SEGLES XVIII I XIX

JOSEP MARIA SEGURA I MARTÍ

La iconografia representada en aquests plafons de taulells ens informa d'antigues devocions –algunes d'aquestes avui oblidades– que testimonien el santoral o panteó sagrat de la localitat, on no falten els sants protectors d'epidèmies, malalties i tota mena de calamitats, els patrons dels oficis, els sants titulars dels carrers i, fins i tot, les devocions particulars.

Aquestes imatges, a banda de la seua funció propagandística, el seu caràcter devocional i també decoratiu, eren elements de prestigi social i religió que distingien els propietaris de les cases que ostentaven a la seua façana un plafó devocional. Altres imatges ubicades als carrers i places eren de propietat comunal, doncs havien estat sufragades amb almoines i aportacions dels veïns, com hem vist al capítol anterior, i que en Alcoi està testimoniada pel plafó de sant Gregori d'Ostia (cat. 73).

Molts dels carrers i places que es retolaven amb noms de sants i marededéus tenien entronitzada una pintura o una escultura amb la representació de la imatge del titular del carrer. Com hem assenyalat anteriorment, des de mitjan segle XVIII es generalitza l'ús dels plafons ceràmics, i amb el testimoni d'aquestes imatges podem documentar un costum que ens informa de la religiositat –oficial i popular– dels nostres avantpassats, i també ens aproxima al coneixement de les imatges de la devoció dels alcoians durant els segles XVIII i XIX (veure la taula).

Pel que fa a les imatges exteriors que tenim documentades a l'àmbit urbà, per norma quasi general trobem que els titulars dels carrers hi tenen, o han tingut, la seua imatge representada a un plafó ceràmic: l'Ecce Homo (cat. 32), al carrer de La Sang; el Jesuset del Miracle (cat. 3), imatge objecte d'una especial

Temes i advocacions	2a meitat s. XVIII	1a meitat s. XIX	2a meitat s. XIX	Total	%
Stma. Trinitat/Sgda. Família/Jesucrist	6	3	4	13	9,7
Mare de Déu en les diverses advocacions	4	17	16	37	27,6
Àngels/Arcàngels	1	6	2	9	6,7
Sants	19	25	31	75	56
Temes representats	30	51	53	134	100

Plafons ceràmics devocionals d'Alcoi (exteriors i interiors).

devoció pels alcoians des de 1568, es representa a una antiga ceràmica que se situa sobre l'ingrés de l'església del Sant Sepulcre, on es venera la seua imatge; a l'antic carrer de Jesús (hui Tossal), hi havia una ceràmica amb el Jesuset del Miracle acompanyat de la Verge del Pilar i les ànimes del Purgatori (cat. 56). Les advocacions marianes han estat representades a diferents plafons ceràmics: al carrer Caragol o de Sant Bertomeu hi havia uns taulells que representen la Verge del Pòpul (cat. 26); el carrer de la Verge Maria i el carrer de la Verge dels Lliris, van tindre un antic plafó ceràmic amb la seua imatge, avui inexistent, com també ara no es conserva un antic plafó amb la Verge de la Cova Santa, d'especial veneració durant la segona meitat del segle XIX amb motiu de les epidèmies de còlera.

Els sants patrons de la ciutat: sant Jordi (cat. 18) representat a uns taulells que procedeixen de l'antic portell de Sant Marc; un altre plafó de sant Jordi (cat. 112), al seu carrer; sant Maure (cat. 80), al carrer que té dedicat, patró dels alcoians per haver-los protegit a uns terratrèmols de l'any 1620; sant Roc (cat. 12), procedent del carrer del mateix nom que fou votat patró d'Alcoi contra la pesta l'any 1600, i que en aquesta imatge està acompanyat per sant Sebastià, també advocat de les malalties

contagioses; sant Gregori d'Òstia (cat. 73), invocat davant les plagues de llagosta que als segles XVI i XVII minvaven les collites, fou declarat pel Consell especial protector contra la llagosta l'any 1547. Anteriorment, l'any 1466, el veïns d'Alcoi van invocar la protecció divina davant l'amenaça de la pesta i d'altres epidèmies, els desastres naturals per via de les pedregades, la sequera o les plagues de llagosta, i van votar com sants patrons protectors contra tots aquests mals a sant Sebastià, sant Antoni Abat, sant Cristòfol i els sants Abdó i Senén (Santonja, 2001).

La presència d'imatges religioses a les portes de les poblacions tenia una funció vigilant i protectora dels qui hi entraven o en sortien: a finals del segle XVIII, a l'antiga torre-portal de Centaina hi havia una imatge de sant Jeroni (cat. 22), i a la part baixa del carrer de sant Roc (camí de Madrid) va existir un plafó ceràmic amb les imatges de sant Roc i sant Sebastià (cat. 12), protectors davant les malalties contagioses.

Altres antics plafons ceràmics devocionals amb la imatge del sant titular del carrer son: sant Josep (cat. 76); sant Sebastià (cat. 85); sant Rafael (cat. 31); sant Vicent Ferrer (cat. 68); sant Llorenç (cat. 88); sant Bertomeu (cat. 33), etc.

Els tres ordes monàstics instal·lats des d'antic a Alcoi influïren en la denominació dels carrers de l'entorn dels seus convents. Vinculats amb l'orde agustiniana –el convent de Sant Agustí i el d'agustines descalces del Sant Sepulcre– tenim el testimoni dels plafons ceràmics de sant Agustí (cat. 70), sant Nicolau de Tolentí (cat. 42) i santa Rita de Càssia (cat. 59); el carrer de sant Tomàs de Villanueva no ha conservat cap plafó devocional, encara que hi ha notícia del quadre que hi va haver al segle XVII. Per influència del convent dels franciscans: Beat Nicolau Factor (cat. 11 i 52), sant Bonaventura (cat. 16), l'anterior imatge de sant Francesc d'Assís que hi havia al seu carrer, sant Antoni de Pàdua, etc.

Els plafons interiors solen reproduir devocions particulars: entre les advocacions marianes, la Mare de Déu dels Desemparats és la imatge que compta amb més representacions, totes produccions del segle XIX (cat. 39, 55, 62, 63, 66, 69, 74, 76, 86 i 111); la Puríssima Concepció (cat. 8 i 71); la Verge dels Lloris (cat. 29 i 30); la Verge del Pilar (cat. 38 i 79), entre altres. La representació de sants també és present a espais interiors: sant Jordi (cat. 5, 37, 51, 94 i 98); sant Antoni Abat (cat. 6, 14, 40, 43, 65 i 67); sant Miquel Arcàngel (cat. 35, 36 i 49); sant Rafael Arcàngel (cat. 21, 46, 47 i 110); sant Antoni de Pàdua (cat. 7, 10, 82 i 83), etc., són algunes de les imatges més representades. Els taulells devocionals que hi havia, i que encara hi ha, presidint la façana de determinades fàbriques, representen la iconografia dels sants titulars o protectors del gremi, com és el cas de dos plafons del patró dels tintorers, sant Maurici (cat. 24 i 45), que s'hi localitzaven a antigues fàbriques de la partida Tints. Del patronatge de sant Miquel vinculat als fabricants de draps (paraires) coneixem un petit plafó de l'arcàngel (cat. 35), datat el 1802 a una placa que retola el nom del devot propietari de la casa a l'interior de la qual se situava la imatge; un altre plafó interior de sant Miquel (del mateix pintor) que encara es conserva a l'escala de l'edifici de la Cigarrera (cat. 36); i fins fa uns anys al carrer de Sant Miquel hi havia un plafó ceràmic d'inicis del segle XX amb la seua imatge. L'existència d'una ermita dedicada a la Verge del Pilar al curs alt del riu Molinar, va determinar que es representés la seua iconografia a la façana de moltes fàbriques ubicades al curs dels rius Molinar i Serpis (cat. 25, 28, 34, 108 i 109). Algunes fàbriques del riu Riquer

Imatge de sant Maurici, patró del Gremi de Tintorers, que es localitzava al Tint de l'Ofici (Partida Tints). Foto: Arxiu Josep Tormo.

ostentaven la imatge de sant Roc (cat. 54, 107 i 114), per influència d'una antiga ermita situada a la partida Tints junt a l'antic camí de Madrid.

L'antic gremi dels Llauradors d'Alcoi tenia per patrons a sant Abdó i sant Senén, els populars sants de la Pedra, representats a un plafó de 1786 en companyia de Jesús Natzaré (cat. 9). Aquesta advocació d'origen medieval, tan arrelada a les terres valencianes, a partir del segle XVIII es va veure relegada en favor del seu homòleg castellà sant Isidre Llaurador (cat. 41 i 93), de manera definitiva al segle XIX, com a conseqüència d'una depuració de sants i santes de dubtosa autenticitat històrica, i a favor d'altres advocacions que l'Església promovia per a orientar les devocions (Santonja i Segura, 2006: 262).

Algunes cases de camp i masies sovint ostenten sobre la seua façana un plafó devocional amb una determinada imatge, en ocasions vinculada amb l'advocació titular d'una ermita pròxima, i amb major freqüència representen imatges de la devoció particular del propietari.

